

ongelijkheid, de sluipmoordenaar

en hoe eenvoud van regelgeving een uitweg biedt

Peter Schuttevaar

co-autoren:
Peter van Hoesel en André Nijsen



Vitha
2014
versie 1.1 (7 november 2014)

ISBN 978-94-021-2528-3

Uitgeverij Vitha
tel: +31 183 665 722
info@vitha.nl
www.vitha.nl

Omslagontwerp: Vitha

© 2014 Vitha. Alle rechten voorbehouden. Deze uitgave is alleen voor eigen gebruik. Vermenigvuldiging en verspreiding is niet toegestaan. Wie uit deze uitgave wil citeren of er delen van wil hergebruiken, dient dat onder een duidelijk herkenbare bronvermelding te doen.

Dankwoord

Dit werk is mede tot stand gekomen door de ondersteuning en inbreng van Peter van Hoesel en André Nijsen. Daarnaast is speciale dank verschuldigd aan de leden van het NPI (Netwerk Politieke Innovatie, zie npi.pleio.nl). De diverse bijeenkomsten van het netwerk waren als belangrijke inspiratiebron beslissend voor het tot stand komen van dit werkje.

Inhoud

1 Meer gelijkheid.....	5
1.1 Inleiding.....	5
1.2 Ongelijkheid als probleem.....	8
1.3 ongelijkheid en politiek.....	11
1.4 gelijkheid en eenvoud.....	14
1.5 Dit boek als programma.....	17
2 Meer gelijkheid in moraal.....	19
2.1 Het morele dilemma.....	19
2.2 Hoe vreemd is onze moraal eigenlijk?.....	23
2.3 Wat kan de beroepsbeoefenaar bijdragen?.....	24
2.4 Waarom de overheid verslaafd is aan geld.....	27
2.5 Wat kunt u zelf als burger bijdragen?.....	28
3 Meer gelijkheid in bestuur.....	30
3.1 inleiding.....	30
3.2 Hoe vreemd is ons bestuur eigenlijk?	35
3.2.1 IJzeren driehoek	36
3.2.2 De Nederlandse 'IJzeren driehoek'.....	38
3.2.3 Omvang van de ijzeren driehoek.....	40
3.2.4 Kosten.....	40
3.3 Oplossingsrichting, de gouden cirkel	41
3.4 Al te makkelijke oplossingen en redematies.....	44
3.5 Wat kunt u als burger bijdragen?.....	49
4 Meer gelijkheid in beleid.....	51
4.1 De rol van grote organisaties.....	54
4.2 Veel regels maar geen echte regelgeving.....	56
4.3 Hoe vreemd is ons beleid eigenlijk?.....	58
4.4 Wat te doen met de financiële sector?.....	60
4.5 aanpak van hervormingen bij de overheid.....	61
4.6 Voorstel voor nieuw beleid (partij-overstijgend programma).....	62
4.7 Wat kunt u als burger doen.....	64

1 Meer gelijkheid

1.1 Inleiding

In het jaar 2010 wordt in de gemeente den Haag een straatveger ontslagen. Na twee jaren werkloosheidswet belandt hij in de bijstand. In 2013 wordt hij met behoud van die bijstandsuitkering weer op hetzelfde werk gezet. Als straatveger dus, precies als drie jaar eerder. Alleen nu voor € 400,- per maand minder, omdat hij eerst weer 'werkritme' op moet doen. Het heet nu dat hij moet 're-integreren in de arbeidsmarkt'.

In 2011 wordt in de Verenigde Staten door de zogenaamde 'Federal Reserve' (Fed) een check uitgeschreven ter waarde van 200 miljard dollars. Geld dat op dat moment helemaal niet in bezit was van deze Fed maar dat ze door een druk op de computerknop gewoon aanmaakten. Deze check betrof een lening aan centrale banken in Europa, die het geld dan weer konden doorlenen aan andere banken. Zo ontstond er in een oogwenk een miljardenschuld van Europese banken aan de Fed. Daarvan zijn over de jaren 2012 en 2013 al enkele miljarden dollars aan rente teruggevloeid in de kas van de Fed, waarvan een onbekend deel in particuliere handen viel. Een onbekend deel, omdat niet bekend is in welke mate deze Fed via aandelen in particuliere handen is en hoe de uitkering van rendementen op aandelen in hun statuten geregeld is. De statuten zijn namelijk niet openbaar.

Zomaar twee voorbeelden uit de alledaagse werkelijkheid die laten zien dat er aan de ene kant van de samenleving onder steeds slechter wordende omstandigheden voor steeds minder beloning gewerkt wordt, terwijl er aan de andere kant mensen zijn die op schimmige wijze op enkele knoppen drukken, waarna de miljarden zomaar binnenrollen.

Mijn naam is Peter Schuttevaar. Ik heb een adviesbureau inzake samenwerkingsvraagstukken (zie www.vitha.nl). Dit boek schreef ik samen met professor Peter van Hoesel en dr. André Nijsen. Zij schreven op mijn verzoek specifieke paragrafen omdat zij op dat vlak deskundig zijn. Hun naam heb ik bij de betreffende paragrafen vermeld. Verder heb ik hun uitbundige commentaar op mijn eerste schrijfsels steeds met veel plezier verwerkt.

Dit boek is bedoeld voor de individuele burger van Nederland. Als schrijvers willen wij u aanspreken op het thema ongelijkheid. Op welke wijze draagt u er als burger aan bij dat ongelijkheid tot stand komt, en wat kunt u er samen met andere burgers aan doen. Daar gaat dit boek over. Nu zult u misschien denken dat u niets van doen heeft met een straatveger in Den Haag of met een bankier in de Verenigde Staten. En dat u ook helemaal niets aan hun leefomstandigheden kunt doen. In dit boek willen wij u laten zien dat u daar slechts voor een deel gelijk in heeft. Natuurlijk kunt u in uw eentje niets beginnen tegen de grote machten der aarde.

Maar wij willen laten zien hoe de structuren der samenleving in het voordeel van ongelijkheid werken. Vervolgens willen wij u uitnodigen om daar middels concrete acties iets aan te doen. U kunt niet in uw eentje de strijd aanbinden tegen ongelijkheid, maar u kunt wel samen met anderen een bijdrage leveren aan een betere verdeling van middelen. Om die reden is dit boek niet alleen een analytisch boek dat inzicht verschaft, maar ook een praktisch boek dat in elk van de drie navolgende hoofdstukken (2 t/m 4) concrete aanknopingspunten biedt voor mensen die iets willen doen.

Bij ongelijkheid hebben we het in eerste instantie over economische ongelijkheid. De vraag staat daarbij centraal, hoe het kan dat middelen zo ongelijk verdeeld worden. Het vraagstuk is echter veel breder dan dat. Het gaat ook om machtsconcentratie, om de drijfveer van organisaties om steeds groter en machtiger te worden zodat ze de politiek kunnen beïnvloeden. Het gaat ook om allerlei tactieken van groepen om hun belangen zeker te stellen, desnoods tegen het algemeen belang in. Het gaat om alle negatieve gevolgen die dat heeft op een samenleving, zoals meer criminaliteit en een lager welbevinden.

Wat is dat dan toch voor een wereld waarin ongelijkheid steeds weer de kop op steekt? De geschiedenis laat talloze voorbeelden van samenlevingen zien waar de ongelijkheid volledig uit de hand liep en in uitbuiting en onderdrukking verviel. Hoe kan het dan dat we daar niets van op steken en het steeds weer opnieuw laten gebeuren? Hoe kan het dat er in een samenleving van overvloed toenemende armoede is omdat wij er maar niet in slagen om de middelen op een rechtvaardige manier te verdelen? Wat is dat voor een sluipmoordenaar, die ongelijkheid, dat hij pas opgemerkt wordt als hij zijn ontwrichtende werk al heeft gedaan? Waarom stinken we er steeds weer in?

Over dit soort vragen gaat dit boek. De schrijvers stellen zich op indringende wijze de vraag, hoe het toch kan dat het overgrote deel der mensheid steeds weer door een kleine groep aan de kant gezet wordt. Hoe kan het dat een straatveger in Den Haag wordt uitgeknepen en uitgebuit om mogelijk te maken dat de portemonnee van een puissant rijke Amerikaan aan de andere kant van de oceaan nog wat verder wordt gespekt? Welke structuren maken dat mogelijk? En als zowel rijk als arm hier ongelukkig van worden, zoals uit veel onderzoek blijkt, waarom regelen we het dan steeds weer op zo'n vreemde manier? Waarom zijn wij slachtoffer van een systeem dat we zelf in het leven roepen? Daarover gaat dit boek.

We belichten de ongelijkheid vanuit drie verschillende kanten. In de eerste plaats gaan we er van uit dat mensen een bepaalde manier van denken en beleven hebben die ongelijkheid in stand houdt of zelfs bevordert. Dat is een '*moreel*' vraagstuk. Kennelijk keuren we gedrag dat ongelijkheid of zelfs uitbuiting bevordert niet af. Of in ieder geval niet voldoende om het te willen bestraffen. Het kan ook zijn dat we er geen oordeel over hebben omdat we dergelijk gedrag helemaal niet goed herkennen. Door hier dieper op in te gaan kunnen we u als burger mogelijk

de weg naar morele bewustwording of rijping wijzen. We nemen daarbij bewust het risico dat dit mogelijk een beetje belerend overkomt.

De tweede kant van het probleem is die van de politieke besluitvorming. Kennelijk richten we de besluitvorming steeds op zo'n manier in, dat deelbelangen boven het algemeen belang gaan. Een uit de hand gelopen ongelijkheid betekent in feite dat de politieke besluitvorming te veel door die deelbelangen wordt gekaapt. Diegenen die dan veel macht hebben, kunnen de politieke besluitvorming naar hun hand zetten. Dat is een *'bestuurlijk'* vraagstuk. Hoe werkt dat dan en hoe kan de gewone burger er iets aan doen?

De derde kant van het probleem is de regelgeving. Dat noemen we ook wel het *'beleidsmatige'* vraagstuk. De wetten en regels die we met elkaar allemaal bedacht hebben zijn vaak zo ingewikkeld dat er experts voor nodig zijn om ze uit te leggen. Gewone burgers moeten zich dus laten bijstaan door experts om de regels te begrijpen waar zij zich zelf aan moeten houden. Wie zich tegen een onterechte boete wil verweren heeft een advocaat nodig die meer kost dan het betalen van de boete. En dat geldt niet alleen voor gewone burgers maar ook voor de overheden die de regels opstellen. Vaak weet een ministerie zelf niet precies hoe de wetgeving werkt die ze hebben bedacht. Er zijn dan dure adviesbureaus nodig om ze te helpen bij de handhaving of uitvoering van die wetten. Waarom is het beleid allemaal zo ingewikkeld geworden? En hoe wordt daarmee ongelijkheid in de hand gewerkt?

Samenvattend, behandelen we dus drie kanten aan het probleem, namelijk 'moraal', 'bestuur' en 'beleid' en elke kant behandelen we in een apart hoofdstuk.

Bij de analyse van zo'n groots en omvangrijk maatschappelijk vraagstuk zou men zich eigenlijk op de één of andere zeer degelijke theorie moeten kunnen beroepen. Op een alomvattende en rotsvaste systematiek die alle achterliggende mechanismen op een ragfijne en totaal overtuigende manier fileert. Zo'n theorie bestaat echter niet. Weliswaar hebben gezaghebbende economen als Joseph Stiglitz al veel over het onderwerp geschreven, maar het debat gaat onverminderd voort. Er is in het land der wetenschap geen consensus over de oorzaken en mechanismen die tot ongelijkheid leiden of die het kunnen voorkomen. Wel is er in het voorjaar van 2014 een baanbrekend boek over het thema ongelijkheid verschenen, van de hand van de Fransman Thomas Piketty. Dat boek draagt de titel "Kapitaal in de 21^e eeuw" en levert een degelijke theorie over de grootschalige economische mechanismen die tot ongelijkheid leiden. Over dat boek zullen wij verderop nog spreken.

Anderzijds zijn er wel veel economische theorieën met wetenschappelijke pretenties die in de beleving van velen juist geleid hebben tot de financiële en economische crisis die sinds 2008 over de wereld gaat. Dergelijke theorieën worden daarom door de gewone burger vaak gewantrouwd. Vreemde en onbegrijpelijke opvattingen over het geldsysteem lijken vaak wetenschappelijk te zijn onderbouwd. Een pakket met duizenden 'giftige' hypotheeklen, die door de schuldenaren niet meer af-